

ЧИННИКИ ПОШИРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Льницька Н.М.

Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій та електронної комерції спричинив появу нової форми грошей – електронної. У світлі цих подій всередині 90-х років ХХ століття зарубіжні вчені-економісти почали активно вивчати питання, пов'язані з емісією, обігом та використанням електронних грошей. Проте в Україні досі немає серйозних досліджень цих проблем. Дана стаття присвячена ґрунтовному аналізу причин повільного поширення електронних грошей у світі. Досліджуються чинники, які можуть стимулювати розвиток ринку електронних грошей, та фактори, які здатні гальмувати поширення нової форми грошей у світі. Аналіз зроблено з урахуванням характерних особливостей електронних грошей та їх бажаних властивостей. Наостанок автор повертає увагу до існуючих прогнозів поширення електронних грошей та узагальнює їх.

Кількість бібліографічних посилань – 13, мова – українська.

Ключові слова: електронні гроші, грошові властивості, мережевий ефект, критична маса, інтероперабельність, стандартизація, стійкість звичок.

ВСТУП

Сьогодні питання, пов'язані з емісією та поширенням електронних грошей, турбують багатьох вчених-економістів, а також міжнародні фінансові установи та центральні банки всього світу. У 1990-х роках, коли спостерігалось масове виникнення нових систем електронних грошей, немало аналітиків передрікало їм «велике» майбутнє як заміника готівкових грошей. З того часу виникло ряд публікацій, присвячених аналізу суті електронних грошей та можливостей їх впливу на грошову систему та «могутність» центральних банків. Погляди науковців розділилися. Так, одна група вчених, наприклад, Б.Елі та Е.Келлі, вважають, що вплив електронних грошей на грошово-кредитну політику є настільки незначним, що його не потрібно брати до уваги. Інші економісти, такі як М.Крюгер та М.Вудфорд, вважають, що електронні гроші здатні вплинути на грошову систему, проте цей вплив неважко контролювати за допомогою стандартних механізмів грошово-кредитного регулювання. Третя група науковців (до прикладу, Г.Селджин, А.Берентсен, Е.Стівенс) переконують, що вплив електронних грошей на грошову систему може стати настільки значним та невідконтрольним, що навіть спричинить загрозу існуванню центробанківської системи взагалі. На їх думку, сучасна економіка знову повертається до панування приватних грошових форм у вигляді електронних грошей.

Необхідно зазначити, що, незважаючи на переваги використання електронних грошей та прогнози щодо їх розвитку, ринок електронних грошей сьогодні не набув значного поширення і, таким чином, не використав повністю свій потенціал. Так, у країнах єврозони станом на кінець 2008 року обсяги електронних грошей становили 731 млн. євро, або 0,1% готівки в обігу (агрегату М0), що склало всього 0,02% від величини грошового агрегату М1 (Розраховано на основі даних: Euro-denominated Electronic Money in Circulation in the Euro Area // Monthly Bulletin. European Central Bank. - 2008. - Sept.; Euro Area Statistics. Monetary Aggregates and Counterparts // Monthly Bulletin. European Central Bank. - 2008. - Dec.). Незважаючи на щорічне зростання абсолютних показників емісії електронних грошей (у 2001 році сума емітованих електронних грошей складала 209 млн. євро порівняно з 731 млн. євро у 2008 р.), їх частка у грошових агрегатах за останні кілька років майже не змінювалася. Так, ще у 2001 році частка електронних грошей в агрегаті М0 становила 0,09%, що не набагато менше, ніж у кінці 2008 року. Отже, частка електронних грошей у загальній грошовій масі на даному етапі їх розвитку залишається незначною.

Крім того, ринок електронних грошей сьогодні характеризується нерівномірністю поширення. Так, якщо у таких країнах як Бельгія, Нідерланди, Швейцарія та Італія станом на 2008 рік частка трансакцій з використанням електронних грошей коливалася у межах 1,4%-3,7% від кількості всіх трансакцій, у Франції та Німеччині ця цифра за той самий період становила всього 0,2%-0,3%, то у США, Канаді та Великобританії частка трансакцій з використанням електронних грошей становить статистично не значиму величину. На противагу цьому, у Сінгапурі електронні гроші є надзвичайно популярним платіжним засобом, адже частка трансакцій з їх використанням у 2008 р. тут становила аж 84,3% від кількості всіх трансакцій.

Таким чином, аналіз ринку електронних грошей показує, що загалом прогнози щодо широкого їх розповсюдження, проголошені у 90-х роках ХХ століття, себе не виправдали (за винятком Сінгапуру). Очевидно, існують певні причини, які можуть пояснити таку ситуацію. Вищеназвану проблему і намагатиметься вивчити автор

даної статті. Дане питання вирізняється особливою актуальністю на тлі стрімкого розвитку інформаційних технологій, що притаманне нашій сучасності.

Дослідженню різних факторів, що впливають на прийняття та поширення електронних грошей та здатні перешкоджати цьому процесу, свої праці присвятили такі відомі економісти, як Берентсен А., Арноне М. та Бандера Л., Ван Хов Л., Горюков Е.В., Кочергін Д.А., Коптюбенко Д.Б., та ін. Проте дане питання залишається ще маловивченим, особливо на теренах нашої держави.

Метою даної роботи є виявлення характерних особливостей електронних грошей та аналіз причин повільних темпів їх поширення. Завданням статті є дослідження основних факторів, які впливають на поширення електронних грошей у світі.

Методологія нашого дослідження базується на статистичному аналізі даних офіційних видань міжнародних установ, аналізі публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, порівняльному аналізі та аналітичному синтезі.

1 СТИМУЛИ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ З ТОЧКИ ЗОРУ УЧАСНИКІВ ГРОШОВОГО РИНКУ

Як вже зазначалося, численні міжнародні та національні фінансові інститути присвятили свої дослідження проблемам, пов'язаним з електронними грошима. Головним юридичним документом з цього питання у Європейському Союзі є Директива 2000/46/ЕС «Про діяльність у сфері електронних грошей і пруденційний нагляд над інститутами, що займаються цією діяльністю» (далі – Директива), прийнята 18 вересня 2000 р. У цьому документі міститься загально визнане на даний час визначення електронних грошей як «грошової вартості, яку представлено у вимозі до емітента, які:

- 1) зберігаються на електронному пристрої;
- 2) випускаються для одержання коштів на суму, не меншу за вартість у грошовому вираженні;
- 3) приймаються як засоби платежу за зобов'язаннями іншими, ніж зобов'язання емітента» [3].

Загалом, розширення чи звуження пропозиції електронних грошей на ринку залежить від певних стимулів, які матимуть споживачі, торговці, емітенти та посередники при їх використанні.

Так, на прагнення споживачів використовувати електронні гроші впливатимуть наступні фактори (у порівнянні з іншими платіжними методами):

- більша зручність (легкість використання пристроїв, на яких зберігаються ЕГ) та менші витрати (комісії та платежі, утримувані емітентами та торговцями);
- відсутня безпека та конфіденційність розрахунків.

На рішення торговців приймати електронні гроші будуть впливати такі фактори:

- можливе збільшення обсягів реалізації;
- можливе скорочення витрат;
- вигідні умови договорів.

Ключовим фактором і для споживачів, і для торговців буде їх готовність прийняти нові технології. Тому багато дослідників вважають, що поширення електронних грошей буде незначним у коротко- та середньостроковій перспективах, але значно зросте у довгостроковій перспективі.

Можна виділити такі фактори, які можуть вплинути на рішення комерційних банків здійснювати операції з електронними грошима:

- збереження своєї частки на фінансовому ринку;
- довгострокове збільшення прибутків.

Банки насамперед бояться, що якщо вони не пропонуватимуть електронні платіжні послуги, то це зроблять інші інститути, а самі банки стануть маргінальними установами з високою собівартістю операцій та низькою прибутковістю. Крім того, банки мають всі можливості для того, щоб здійснювати операції з новими електронними платіжними інструментами.

Однак емісія та обслуговування електронних грошей комерційними банками сама по собі ще не гарантує отримання прибутку. Пошук правильної структури витрат та доходів може зайняти певний час уже після того, як електронні гроші будуть введені в обіг.

Як і банки, фінансові посередники (електронні фінансові мережі) прагнуть отримати частку на ринку (або розширити її) за рахунок трансакцій, які зараз здійснюються з використанням готівки. Для фінансових посередників, як і для інших учасників електронних розрахунків, важливими є також питання безпеки платежів та їх конфіденційності [11].

2 ЧИННИКИ, ЩО МОЖУТЬ СТРИМУВАТИ ПОШИРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Крім вищезгаданих чинників, існує також ряд факторів, які можуть гальмувати сьогодні розвиток систем електронних грошей у світі. Їх можна умовно поділити на такі дві групи:

1. Перша група факторів пов'язана з психологічним моментом, тобто мова йде про невисокий рівень довіри споживачів та торговців до нового виду грошей, причинами якого є:

- необхідність здійснення початкових інвестицій;
- відносно низький рівень відповідності електронних грошей бажаним грошовим властивостям;
- стійкість людських звичок у використанні традиційних платіжних засобів (конкурентна боротьба між електронними та традиційними грошима);
- велика різноманітність існуючих схем електронних грошей (конкуренція між різними системами електронних грошей) та ін.

2. Друга група факторів пов'язана з недоліками самих систем електронних грошей:

- відсутність розвинутої мережі прийому та використання електронних грошей;
- у більшості випадків недосягнення критичної маси емісії електронних грошей;
- закритий характер та відсутність інтероперабельності більшості систем електронних грошей;
- відсутність загальноприйнятих стандартів у сфері електронних грошей та несумісність більшості електронних систем та ін.

Невідповідність електронних грошей бажаним грошовим властивостям

Важливою перешкодою на шляху широкого впровадження електронних грошей є відносно низький рівень їх відповідності бажаним грошовим властивостям. На нашу думку, це – один з найважливіших чинників, що впливають на поширення електронних грошей, який лежить в основі всіх інших факторів, бо впливає, в свою чергу, із самої суті електронних грошей. Тому зупинимося на ньому більш детально.

Еволюція грошей показала, що вони повинні володіти рядом властивостей, які б робили їх найбільш придатними серед інших благ для використання у якості грошей. Властивості електронних грошей базуються на традиційних властивостях грошей, розвиваючи та ускладнюючи їх. Можна виділити принаймні дванадцять бажаних властивостей електронних грошей:

- зручність – гроші повинні бути зручними при використанні в обох напрямках – як при їх отриманні, так і при розрахунках ними. Простота використання електронних грошей повинна привести до їх масовості, а далі – і до широкого прийому;
- безпека – повинен бути забезпечений як захист цілісності інформації, так і захист від її несанкціонованого відтворення;
- анонімність (приватність) – платник та отримувач грошей повинні мати право залишатися повністю невидимими при безпосередньому здійсненні платежу (хоча останнє, безперечно, буде викликати критику з боку правоохоронних органів). Ця властивість електронних грошей може зробити використання поточного законного засобу платежу (готівки ЦБ) у значній мірі недоцільним;
- універсальність (широке приймання) – гроші повинні бути добре відомими та прийматися у широкій комерційній зоні. Ця характеристика передбачає впізнавання емітента та довіру до нього з боку покупців та продавців;
- оффлайнова сумісність – обмін між двома сторонами електронними грошима повинен передбачати можливість роботи в режимі офф-лайн. Тобто держателю електронних грошей не потрібно прямого підключення до лінії зв'язку для здійснення платежу. А платник повинен мати можливість вільно переказувати грошову вартість отримувачу в будь-який час без аутентифікації третьою стороною;
- підтримка мікроплатежів – електронна платіжна система повинна не тільки технічно підтримувати можливість проведення платежів низького номіналу, але й забезпечувати рентабельність здійснення таких операцій;
- двосторонність – повинна існувати можливість передачі електронних грошей іншим користувачам без участі при цьому третьої сторони, яка повинна була б авторизувати операцію, як це відбувається у випадку з системами розрахунків за допомогою пластикових карток;
- портативність – використання електронних грошей не повинно залежати від фізичного місця розташування їх держателів. Вони повинні переміщуватися не тільки комп'ютерними мережами, але й із комп'ютерних мереж в інші пристрої зберігання грошової вартості (наприклад, електронний гаманець). Держателі електронних грошей повинні мати можливість носити їх із собою, а в разі необхідності використовувати в інших мережах та з використанням інших засобів доступу;
- подільність – держателі електронних грошей повинні мати можливість звертатися до емітента чи електронного розмінного бюро для обміну електронних грошей більш високого номіналу на електронні гроші дрібніших номіналів;
- довговічність – електронні гроші повинні зберігати свою вартість незмінною протягом максимального періоду часу (бажано – назавжди) та бути захищеними від знецінення чи знищення (повинна бути певна гарантія, що емітент не знизить їх номінальну вартість і не виведе їх з обігу);
- розмінність – на початковій стадії розвитку електронних грошей обов'язково повинна бути забезпечена можливість їх конвертації у законні засоби платежу, емітовані Центральним банком;
- вільна одиниця вартості – повинна бути передбачена можливість деномінації електронних грошей у будь-якій новій недержавній грошовій одиниці, яка б конкурувала з електронними грошима, емітованими державою.

Необхідно зазначити, що жодні існуюча сьогодні система електронних грошей не володіє всіма названими вище грошовими властивостями. Проте у багатьох системах вже присутні деякі важливі характеристики електронних грошей, такі як можливість забезпечення анонімності, можливість здійснення платежів малими сумами та низька вартість трансакції [2].

Стійкість людських звичок (habit persistence)

Серед важливих причин, які стримують використання електронних грошей, є глибоко вкорінені звички до використання готівки та чеків у роздрібних платежах. Змінити такі звички нелегко. Більшість людей обирають тактику «очікування» та «спостереження» щодо розвитку таких інновацій як електронні гроші, оскільки вони хочуть мати більше впевненості та довіри до нових платіжних засобів до того, як самим почати їх використовувати.

Стійкість звичок не є новим явищем. Аналізуючи впровадження інших інновацій, можна побачити, що цей процес займав немало часу через неготовність людей використовувати прогресивніші технології. Так, наприклад, у США у 1889 році тільки 5% компаній та 3% домогосподарств використовували електроенергію, хоча на той час пройшло вже вісім років від встановлення першого електрогенератора в Нью-Йорку. Ще через 20 років всього 50% підприємств застосовували електроенергію у виробничому процесі.

Ймовірно, що використання електронних грошей може поширитись швидше, ніж у випадку з попередніми технологіями, оскільки проблему стійкості звичок легше вирішити в умовах інформаційної, цифрової економіки [12].

Початкові інвестиції та вартість транзакції

Для того, щоб розпочати використання електронних грошей, всі учасники системи електронних грошей повинні здійснити певні початкові інвестиції: торговець – у вигляді придбання спеціального програмного забезпечення та/або терміналу, а також підключення до відповідних мереж для забезпечення зв'язку з емітентом або агентом; споживач – у вигляді придбання смарт-картки чи програмного забезпечення, у деяких випадках – підключення до мережі Інтернет, а також іноді здобуття додаткових знань та навичок. Необхідність здійснення таких інвестицій та їх вартість може значно скоротити число користувачів електронних грошей та торгових точок, які їх прийматимуть.

Варто зазначити, що вартість транзакції з використанням електронних грошей є нижчою, ніж вартість транзакції із застосуванням інших традиційних платіжних засобів, що робить їх привабливішими як для емітентів, так і для споживачів (див. таблицю 1) [12].

Таблиця 1 Вартість використання різних платіжних засобів для їх емітентів та держателів (у дол. США) [12]

Засіб платежу	Вартість для емітента	Вартість для держателя
Чеки	3.00	6.00
Кредитні картки	0.80	2.50
Дебетові картки	0.40	0.60
Готівка	0.15	0.30

Таким чином, низька вартість використання електронних грошей може стимулювати емітентів та споживачів до застосування саме цього платіжного засобу у роздрібних платежах.

Мережевий ефект та критична маса

Однією з головних перешкод у розвитку систем електронних грошей вчені вважають так званий мережевий ефект. Електронні гроші є типовим мережевим благом. Мережевий ефект полягає у збільшенні корисності мережі для її членів внаслідок збільшення кількості користувачів цієї мережі [9, с. 7].

Розглянемо спрощену теоретичну модель, яка ілюструє мережевий ефект. Вихідною точкою буде наявність загальноприйнятого засобу платежу, який використовується у всіх економічних розрахунках. В якийсь момент приватна установа починає випуск нового виду грошей (електронних) з привабливими властивостями для споживачів та торговців. Використання нових грошей вимагає початкових інвестицій як з боку торговців, так і з боку споживачів. Рівень доходу від інвестицій залежить від того, як багато агентів вирішить зробити такі інвестиції. Таким чином, бажання споживати мережеве благо залежатиме від кількості користувачів мережі. Якщо тільки кілька торговельних пунктів прийматимуть електронні гроші, то навіщо тоді споживачеві використовувати новий вид платежу? В той же час, якщо лише кілька споживачів будуть використовувати електронні гроші, навіщо торговцям інвестувати в обладнання, необхідне для прийому електронних грошей як засобу платежу?

Таким чином, для створення мережі емітенти електронних грошей повинні переконати і споживачів, і торговців у перевагах емітованих ними грошей перед іншими конкурентними системами електронних грошей, а також порівняно з традиційними роздрібними платіжними інструментами (як правило, готівкою та чеками) [10, с. 7].

Поширення електронних грошей залежить також від того, чи зможе емітент довести їх обсяг в обігу до критичного рівня. Ринок для мережевих товарів не буде існувати до того часу, поки очікуваний рівень мережі не досягне мінімального критичного рівня. Наприклад, ніхто не намагатиметься отримати електронні гроші, якщо він буде їх єдиним власником. Цінність мережевого блага зростає із збільшенням розміру мережі і спадає із зменшенням числа її учасників. Тим не менше, коли електронні гроші досягнуть критичної маси, витрати на впровадження нової платіжної технології будуть покриватися значно швидше за рахунок економії на транзакційних витратах. Низькі граничні витрати електронних грошей у свою чергу стимулюватимуть роздрібні торгові точки приймати їх більш широко [9].

Необхідність досягнення мінімального критичного рівня накладає обмеження і на кількість конкуруючих

платіжних систем. Фактично, це означає, що ринок електронних грошей не буде абсолютно конкурентним. Конкуренція може стати навіть фактором зниження попиту на електронні гроші. В результаті в процесі еволюції ринку цього виду грошей, за прогнозами економістів, на ньому можуть залишитися лише кілька крупних учасників [5].

Проводячи історичну аналогію із розвитком інших електронних платіжних інструментів (кредитних, розрахункових та дебетних карток), можна припустити, що для досягнення критичної маси користувачів електронних грошей може знадобитися не менше 30-40 років. При цьому еволюціонуватимуть їх характеристики та різновиди, а також конкурентний потенціал. При досягненні критичної маси користувачів внаслідок мережевих ефектів ймовірно спостерігатиметься масове прийняття електронних грошей торговими точками та їх широке використання споживачами [9, с.7].

Інтероперабельність та стандартизація

Електронні гроші конкурують з традиційними грошима, які є законним засобом платежу, але крім того, кожна форма електронних грошей конкурує з іншими формами електронних грошей. Конкуренція може обмежувати поширення електронних грошей, оскільки мережі не будуть досягати соціально оптимальних розмірів. Конкуренція між системами електронних грошей виникає тому, що майже всі вони є незалежними та несумісними одна з одною і використання електронних грошей нині обмежене клієнтами однієї системи чи одного банку. Більшість емітентів мають неузгоджені між собою стандарти емісії та обігу електронних грошей. Тобто, споживач не може розраховуватися у торговій точці, якщо він та торгова точка є учасниками двох різних платіжних систем.

Проблема несумісності має два виміри. По-перше, технологічний вимір – пов'язаний із здатністю до взаємодії компонентів електронної платіжної системи (наприклад, протоколів безпеки, електронного обладнання, програмного забезпечення). По-друге, економічний вимір – пов'язаний із розрахунковою одиницею, яка використовується в даній електронній платіжній системі [6].

Для вирішення проблеми узгодженості систем електронних грошей може виявитися необхідним втручання національних регулюючих органів. Центральні банки та органи фінансового регулювання можуть вирішити дану проблему шляхом надання електронним грошам статусу законного платіжного засобу та уніфікації вимог до емітентів [7].

Розв'язанню цієї проблеми сприятиме також створення стратегічних альянсів між розробниками систем електронних грошей, фінансовими організаціями і розробниками інших програмних продуктів (наприклад, Web-браузерів і Web-серверів).

Останніми роками спостерігається рух у напрямку до поступової стандартизації різних європейських електронних платіжних систем, що є позитивною тенденцією. Наприклад, вже існує проект зі стандартизації узгодження платежів JEPI (Joint Electronic Payment Initiative), створений World Wide Web Consortium і CommerceNet [8]. Також такі відомі компанії, як American Express, Visa International і австралійська компанія ERG (яка має монополні права на Proton для Австралії) створили Proton World International (PWI). Ця нова компанія хоче впровадити для Visa технологію CEPS (Common Electronic Purse Specifications – Загальні Електронні Специфікації Гаманця), щоб гарантувати сумісність електронних схем гаманця у всьому світі. Таким чином, очікується, що більш ніж 90 відсотків всесвітніх електронних карт узгоджуватиметься з CEPS [13].

Залежність від попереднього розвитку

Транзакції з використанням платіжних карток займають сьогодні значну частку і з кожним роком лише зростають. Чим можна пояснити таке явище, зважаючи на те, що електронні гроші є більш зручним та економічно вигідним платіжним інструментом для здійснення роздрібних платежів порівняно із звичайними дебетовими чи кредитними картками?

Вчені-економісти пояснюють таку ситуацію за допомогою явища залежності від попереднього розвитку, або так званого ефекту QWERTY. У більшості промислово розвинутих країн впровадженню електронних грошей передувало запровадження інших платіжних систем (дебетових та кредитних карток), які володіли перевагами порівняно з традиційними паперовими грошима. Значна частина позитивного ефекту від заміщення традиційних грошей новими формами була реалізована в цих проектах. Наступне заміщення технологій на користь електронних грошей при порівняльних затратах не змогло б дати настільки ж відчутного ефекту. Таким чином, прогресивніша технологія не змогла замінити менш прогресивну через занадто високі витрати на її впровадження порівняно із передбачуваними перевагами використання.

Як відомо, головна сфера застосування електронних грошей – мікроплатежі. А, наприклад, у скандинавських країнах для здійснення невеликих (за сумою) розрахунків застосовуються дебетові картки. Це є однією з причин невеликого рівня поширення електронних грошей у цих країнах. Жителям США притаманна традиційна прихильність до використання у роздрібних платежах чекових розрахунків. Тому тут чеки є головним конкурентом електронних грошей [4, с.5].

Отже, ми розглянули головні причини, які гальмують розвиток систем електронних грошей. Вплив всіх факторів є комплексним, тому і розглядати їх слід у сукупності, невіддільно один від одного. Тим не менше, електронні гроші мають великий невикористаний потенціал та всі необхідні передумови до розвитку, тому не виключено, що через один-два десятки років вони стануть таким же звичним і поширеним явищем, як і пластикові картки сьогодні.

3 ПРОГНОЗИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

В цілому виділяють 3 можливі сценарії подальшого розвитку систем електронних грошей:

- 1) за першим – електронні гроші не отримають значного поширення або взагалі зникнуть з обігу;
- 2) за другим – електронні гроші будуть широко використовуватися у якості платіжного інструменту і обертатися поряд з традиційною готівкою;
- 3) електронні гроші повністю витіснять з обігу традиційні готівкові гроші.

На користь першого прогнозу вчені наводять такі факти. По-перше, етап бурхливої появи та розвитку систем електронних грошей, який припав на середину 90-х років ХХ ст., вже залишився у минулому. Багато з цих систем зазнало невдачі і їх робота була припинена. А ті системи, які працюють до сьогодні, не зуміли залучити достатню кількість учасників. Наведені у даному розділі фактори також не сприяють збільшенню використовуваності електронних грошей. Через це деякі економісти вважають, що електронні гроші не зможуть скласти конкуренцію готівці у майбутньому і будуть функціонувати тільки у рамках певних закритих систем.

Однак, на противагу таким твердженням можна сказати, що електронні гроші сьогодні знаходяться на початковому етапі свого розвитку. З кожним роком удосконалюються інформаційні та фінансові технології, у багатьох країнах ведеться розробка або вносяться зміни у законодавство, яке регулює основні питання, пов'язані з обігом електронних грошей, розвивається телекомунікаційна інфраструктура, зростають обсяги електронної комерції. Всі ці фактори повинні сприяти розвитку існуючих та формуванню нових систем електронних грошей, які зможуть відповідати всім найважливішим потребам користувачів.

Інша крайність – прогнозування такого бурхливого поширення електронних грошей у майбутньому, яке призведе до повного витіснення ними з обігу готівки. Головні представники такої думки: професор Гарвардського університету Б.Фрідмен та заступник керуючого Банку Англії М.Кінг. Такий сценарій розвитку здається нам дуже малоімовірним, оскільки все ж готівка має декілька суттєвих переваг над електронними грошима: статус законного платіжного засобу, максимальна простота у використанні, нульовий кредитний ризик за рахунок гарантій держави. Тим не менше, досвід Сінгапуру показує, що за умови надання електронним грошам статусу законного платіжного засобу та подальшої державної підтримки наведений прогноз буде цілком життєздатним (у межах певної держави).

Таким чином, найбільш імовірним на даному етапі, на нашу думку, є другий сценарій поширення електронних грошей, при якому вони здійснюватимуть свій обіг поряд з традиційними платіжними інструментами. Саме така ситуація зараз і спостерігається на ринку електронних грошей [1].

ВИСНОВКИ

Отже, ми проаналізували основні чинники, які можуть вплинути на поширення електронних грошей та зашкодити цьому процесу, а також окреслили головні прогнози подальшого розвитку систем електронних грошей. Наступні наші дослідження будуть присвячені таким актуальним та маловивченим проблемам, пов'язаним з використанням електронних грошей, як: вплив електронних грошей на грошову систему та грошово-кредитну політику центральних банків, ризики емітентів, операторів та користувачів електронних грошей, макроекономічні наслідки поширення електронних грошей, нові тенденції у розвитку технологій електронних грошей та ін.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горюков Е.В. Прогноз развития электронных денег в зарубежных странах и в России: сценарии развития ситуации. Банкир.Ру. 28.12.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankir.ru/analytics/it/1373470>
2. Деньги. Кредит. Банки: Учебник / Под. ред. В.В. Иванова, И.Соколова. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2003. – 71с.
3. Директива 2000/46/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними" від 18 вересня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Коптюбенко Д.Б. Зависимость от предшествующего развития как препятствие развитию электронных форм денежных расчетов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.paysyscenter.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=346&pop=1&page=0&Itemid=27
5. Коптюбенко Д.Б. Развитие негосударственных денежных систем: институциональный подход // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. 2005. – Випуск 89-3. – С.88-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.donntu.edu.ua/fem/vip89-3/89-3_14.pdf
6. Кочергин Д.А. Денежная конкуренция в условиях оборота электронных денег // Вестник СПбГУ. – Сер. 5. Экономика. – 2006. – Вып. 3. – С. 20-29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.econ.pu.ru/wps/wcm/resources/file/eb01cc0717235c6/Pub2_20-29_1159871063.pdf
7. Кочергин Д.А. Электронные деньги: организация эмиссии, проведение платежей, регулирование оборота. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2006. – 360 с.
8. Меджибовська Н.С. Електронна комерція: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 384 с.
9. Arnone M. and Bandiera L. [Monetary Policy, Monetary Areas, and Financial Development with Electronic Money // IMF](#)

- [Working Paper No. 04/122.](#) – 2004. - July 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04122.pdf>
10. Berentsen A. Digital Money and Monetary Control [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.isoc.org/inet98/proceedings/3f/3f_2.htm
 11. Emerging electronic methods for making retail payments: A CBO Study. The congress of the United States. Congressional Budget Office. – June 1996.
 12. Hamdi H. Some ambiguities concerning the development of electronic money / Centre of Economic Analys, University Paul Cezanne Aix-Marseille III // Financial Theory and Practice. – 2007. - 31 (3) 293-307 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: hrcak.srce.hr/file/30443.
 13. Van Hove L. Electronic purses, interoperability, and the Internet // First Monday, Volume 4, Number 4-5, April, 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/659/574>

[Льницька Надія Михайлівна](#), аспірант кафедри банківської справи Ужгородського національного університету, моб. тел. (066)475-28-72, e-mail: caranad@rambler.ru